

embullar, V. *embullar*. *Desembussar*, V. *embussar* *Desembutxacar*, V. *butxaca* *Desemmascarar*, V. *mascara* *Desempagar-se*, V. *desempallegar-se* *Desempalancar-se*, V. *palanca* i supra (s. v. *desembanancar*) *Desempallar*, V. *palla*

DESEMPALLEGAR-SE, origen incert: és concebible que sigui derivat d'un substantiu català (*palla*, *pell* o *pèlag*) però segons una teoria versemblant seria alteració d'un més antic *desempeiegar-se, *desemp(e)egar-se* (que realment apareix, escrit *desempagar-se*), derivat dels antics *empeegar* 'entrebancar', *espeegar* 'deixar expedit', provinents dels ll. IMPEDIRE, IMPEDICARE (i respectivament EXPEDICARE). □ 1.ª doc.: 1803, Belv.:

«*Desempallegarse*: desasirse, desentredarse, *se extricare*»; Lab. 1839 afegeix «despendre's, llibertar-se d'alguna cosa molesta, *se expidire*». La més antiga autoritat literària del mot no està d'acord amb la grafia amb *a*, sinó amb *e*: «en aquella edat en què, com l'aucell que encara no s'ha *desempellegat* de les brosses de son niu, no ha pogut l'enginy trencar los lligams de la imitació, prou feya de conèixer que 'l d'en Cinto --- correria més endavant llibert y rumbós», Milà i Fontanals (1879, *O. Cat.*, ed. Gili, 179).

No veient raons clares per apartar-me'n serà millor que repeteixi el que vaig escriure el 1931 sobre l'origen d'aquest mot:

«El llatí vulgar posseïa un verb IMPEDICARE, substitut i hereu de les funcions del clàssic IMPEDIRE en la major part de les llengües romàniques (it. *impedire*, fr. *empêcher*, port. *empelgar*, etc.). Fins ara la correspondència catalana d'aquest mot no ha estat assenyalada en cap text de la llengua antiga ni en els parlars actuals. Tanmateix jo tinc la seva existència per probable, basant-me en la dels seus contraris *espeegar* 'despatxar',¹ que coincideix exactament amb oc. ant. *espezegar* (ll. EXPEDIRE, EXPEDICARE), i, sobretot, *desempeegar.

»Sens dubte aquesta paraula no està testificada en aquesta forma, però és fàcil reconèixer-la sota la grafia *desempagar*, que amb el sentit de 'enllestir' es llegeix en una carta de l'any 1482. Vet ací el passatge (es tracta del mercader Joan Llopis, en viatge de negocis): "Io crec que, ab l'ajuda de Déu, me *desempagaré* per tot aquest mes per Mallorca, e crec que io me'n portaré entorn de cent cinquanta lliures esmerçades, e algunes coses" (*NCl.* ix, 97). La forma paral·lela *espeegar* justament s'aplicava amb especial freqüència al despatx d'afers, que sovint eren afers comercials, i tenia una variant *despeegar* de vegades contreta (*despegar*): "vostra missatgeria, en la qual a *espeegar* e a venir deçà donats tota diligència que puscats", doc. S. xiv (*Docs. Cult. Cat. Mig-aval* I, n.º 237): com en la carta de Joan Llopis es tracta de despatxar un afer a fi de poder embarcar-se; amb *de* i contracció: "com la dita Ciutat haja de necessitat en present *despeeguar* alguns afers necessaris a la universitat --- los quals sens messions necessàries aquells *espeeguar* no's porien ---", establiments de Tortosa

a. 1340 (*BABL* xi, 401), "les quals mercaderies havem manat *despegar* per la sorra de la mar, y ad aquelles havem certa guarda, a ffi ---", a. 1587 (carta Perpinyà-Bna., *RLR* LIII, 412).

»La forma *desempeiegar (amb intercalació de iod com en *veies*, *jaient*, etc.) subsisteix, si no m'equivoico, lleument alterada en el modern *desempallegar*, de la mateixa manera que *atzagallada* (pronúncia corrent a Barcelona) per *atzagaiada*, *callada* 'crossa' per *caïada (cast. *cayado*), *fallanca* per *faianca* (veg. *DCEC*, s. v., amb més casos), per efecte del que els llatinistes anomenarien un "hiperurbanisme"²

»El diccionari Bulbena registra un verb *empallegar* 'embafar'. Si aquest mot, que no he sentit mai a Barcelona, fos alguna cosa més que una creació de lexicògraf (inspirada en el cast. *empalagar*), caldria veure-hi el representant directe de IMPEDICARE. Però serà bo d'esperar-ne la confirmació dels textos³ o de la llengua viva, abans d'assegurar-ho. Mn. Gricra em feia observar que *desempallegar-se* podria ser un derivat de *palla* amb el sentit originari 'treure's les palles que s'han enganxat en els vestits (durant la batuda)'. Mentre, però, aquest sentit resti hipotètic, prefereixo atènyer-me a l'etimologia proposada, que té l'avantatge d'explicar al mateix temps l'antic *desempagar*.⁴

Sobre això que vaig escriure llavors, han passat molts anys i les reflexions meves i de molts. Hi ha hagut assentiments de gran valor, com té tot l'aire de ser-ho la reproducció extensa que fa Moll (*AlcM*) de la meua teoria, amb aprovació implícita i sense objecció. Tampoc no s'han dissipat les opinions que hi veïen o hi veuen el derivat d'un substantiu català en *p-*: a *palla* s'atè encara Krüger (*VKR* VIII, 358), i observem que hi caben variants semàntiques: en lloc de les palles de la batuda, podrien ser les del niu (cf. la cita de MilàF) o les envescades en què s'ha enganxat el moixó agafat pels paradors, veg. *La Parada* de JqRuyra (pp. 59, 63); que tot això està lluny de ser evident ho prova ja el fet que precisament tant MilàF com Ruyra, creuen que és derivat de *pell* i volen que s'escriguí així.⁴

No és el meu costum deixar dormir una etimologia, un cop escrita, mentre no hagi quedat demostrada en forma conclouent. Aquí hi havia demostració, però de les que admeten rèplica. Jo mateix, doncs, en el *DCEC*, em preguntava en la n. 9 de l'article *EMPALAGAR*, si no podia sortir d'ací el «cat. *desempallegar-se*, que años atrás expliqué de otro modo»: havia demostrat allà que *empalagarse* era evolució de *empelegarse* amb la idea de «meterse en un piélagu o pantano» i d'«engolfarse en alta mar», tenint en compte que també en català hi havia hagut aquest derivat a l'Edat Mitjana, després antiquat, però usat en el segle XIII: «les galeres partiren-se de Barcelona --- e quant se foren be *empelegats* e hagueren anat bé tres jorns o pus sobre mar ---», «con les naus o lenys són *enpeleguats* en la mar ---» (veg. en el *DCEC* les cites d'aquests passatges de Desclot i de Lluïll).⁵ Per acabar d'explicar el sentit i sobretot la forma caldria admetre que tanmateix actuà sobre aquest *empelagar* la in-